

մեծամիտ և կամակոր լինելով, դիմադրում են թագավորի կամքին քրիստոնեական կրոնի վերաբերմամբ, հետևելով իրենց կանանց և հարձերի կամքին: Եվ թագավորը, չկարողանալով այս բանը ներել, զցում է երկրային պատկը, զնում է երկնային պատկի հետևից, շուտով հասնելով այն տեղը, ուր Քրիստոսի ճգնավորը Մանին լեռների քարայրում էր ապրել:

Այստեղ ես ամաջում եմ ասել Ճշմարտությունը, մանավանդ թե մեր ազգի անօրենությունն ու ամբարշտությունը, մեծամեծ ողբերի և արտասունքների արժանի նրանց գործը: Որովհետև նրա հետևից մարդ են ուղարկում, կանչում են, որ գա թագավորությունը շարունակի, խոստանալով նրա կամքով վարվել: Իսկ երբ Սուրբը չի համաձայնում, նրան թունավոր ըմպելիք են տալիս, ինչպես հնում աթենացիները Սոկրատին տվին մոլեխինդը, կամ մերն ասելով՝ կատաղած երայեցիները մեր Աստծուն տվին լեղի խառնած ըմպելիք: Այսպես անելով նրանք իրենց վրայից հանգցրին աստվածապաշտության բազմափայլ ճառագայթը:

Այս պատճառով ես իմ ժողովրդի վրա ողբալով ասում եմ՝ ինչպես ասել է Պավլոսն իր ժողովրդի և Քրիստոսի խաչի թշնամիների մասին, բայց ասում եմ ոչ իմ խոսքերը, այլ Սուրբ հոգու. – Ով չար և ստահակ ազգ, ազգ՝ որ իր սիրտը չուղղեց և որի հոգին Աստծուն հավատարիմ շմնաց: Արամյան մարդիկ, մինչև երբ պիտի մնաք անզգա, ինչու եք սիրում ունայնությունը և անաստվածությունը: Դուք չիմացաք, որ Տերը սքանչելի դարձրեց իր Սրբին, և նա ձեզ չի լսի, երբ դուք աղաղակելով նրան դիմելու լինեք: Դուք բարկանալով մեղանչեցիք, բայց ձեր անկողիններում չզղօցացիք, որովհետև անօրեն զենում (մատաղ) կատարեցիք և արհամարհեցիք նրան, ով հույսը դրել էր տիրոջ վրա: Այս պատճառով ձեր վրա կհասնի որոգայթ, որը դուք չիմացաք, և այն որսը, որ դուք որսացիք, նա ձեզ կբռնի, և նույն որոգայթով կբռնվեք: Իսկ նրա անձը Աստծով կցնծա, իր փրկությամբ կուրախանա և իր ամրող էռթյամբ կասի. Տեր, ով է քեզ նման:

Եվ որովհետև այս բոլորը Ճշմարիտ այսպես է, ապա և մենք միսիթարվենք մեր նեղությունների մեջ: «Եթե կանաչող ծառին այսպես արին, ասում է Քրիստոս, ապա չորին ինչ կանեն»: Արդ՝ երբ նրանք այսպես վարվեցին Աստծու համար իրենք իրենց նվաստացրին, թագավորությունից հրաժարվելով, այլս մենք ինչ կարող ենք ասել Աստծուն՝ ձեր կողմից մեզ հասած նեղությունների համար, մեզ՝ որ սովոր ենք նեղությունների և աղքատության: Բայց և այնպես կասեմ, ով ձեզանից մեզ համար ապրուստ, ով ուսուցիչների մոտ միջնորդություն, ով համոզիչ կամ խրախուսական խոսք, ով մեր գնալիս բեռնակիրներ, ով մեր եկած ժամանակ հանգիստ, ով մեզ տուն կամ իջևան պատրաստեց: Թողնում եմ մյուս բաները, որովհետև դուք չսանձահարեցիք չար լեզուներն ու տգիտությունը, նրանց սնոտի փառամոլությամբ և

կատաղի լեզվագարությամբ, այլ ձեր ուսումնատյաց բարքով նրանց անմտությունը հրահրելով բորբոքեցիք ավելի քան Բաբելոնի հնոցը:

Այս պատճառով յուրաքանչյուր մեկը իր համար առանձին քուրմ է և պաշտոնյա, ինչպես ասում է Սուրբ գիրքը, որ հարմար է զայխ ներկա պայմաններին, եթե շատերն են, որ խոսում են աստվածային նյութերի մասին, բայց առանց հասկանալու խնդրի էությունը, և խոսողները ոչ թե Սուրբ հոգու հաճույքով են ընտրված, այլ օտարի: Ուստի ապշեցուցիչ են այն ձառերը և սարսափելի մտածող մարդկանց համար, որովհետև խոսողը խոսում է Աստծու և աստվածային նյութերի մասին, բայց խոսողի միտքն ուղղված է դեպի օտարը: Որովհետև նա հոգում է ոչ թե խոսած նյութի մասին և ոչ ել խոսում է մեղմ և հեղաքար, ինչպես որ պատվիրված է, թե «ոչ ոք դուրսը նրա ձայնը չլսի», այլ հոգում է մարդկան փառքի համար, և որոտագին հնչեցնում են մարդկանց լսելիքին: Նրանց շատախոսությունը հորդաբար հոսում է իբրև աղբյուրից, ինչպես ասաց հներից մեկը, և բորբոքեցնում են կոչունքներն ու հրապարակները: Ո՞ր մտածող մարդը չի ողբան դրանց մասին, այլև,- թող ոչ ոք չնեղանա, - նրանց մասին, որ դրանց հորդորում են այսպես լինել: Ես ինձ զսպում եմ Քրիստոսի խոսքը կրկնել, թե նրանք պետք է վճարեն վրեժը արդար Արելի արյունից սկսած մինչև Զաքարիայի արյունը, որ թափվեց տաճարում սեղանի առաջ:

Այստեղ կարձում ենք մեր խոսքը, զուր նեղություն չկրելով խոսելու մեռածների ականջներին: Բայց Սուրբ Տրդատի մասին մեր պատմածը ճշմարիտ է, նրան մահվան դեղ խմցնելով՝ զրկվեցին նրա շնորհի ձառագայթների լույսից: Նա թագավորեց հիսունվեց տարի:

Ավարտվեց երկրորդ գիրքը

Հայոց մեծերի առաջարիմության:

ՀԱՏՎԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՐՏԸ

Ա

Ոչ հին տարիների պատմություն է ունեցել մեր երկիրը, ոչ էլ ժամանակի կարձության պատճառով կարողացանք կարդալ հունական բոլոր աղբյուրները, ոչ նույնիսկ Դիոդորի¹⁵² գրվածքները մեր ձեռքի տակ են, որ աչքերս նրա վրա պահելով բոլորն անմոռաց շարադրեինք, որպեսզի բաց շթողնեինք որևէ գլխավոր և պիտանի բան, որ արժան է մեր պատմության մեջ հիշատակելու: Այլ որքան ջանք ու հիշողություն բավականացան, մենք ստուգությամբ պատմեցինք Ալեքսանդր Մեծից մինչև Սուրբ Տրդատի մահը, որ ժամանակով մեզանից շատ վաղ է ու առաջ: Ուստի մեզ չպետք է մեղադրես ու պարսավես, որովհետև ահա ինչ որ մեր ժամանակները կամ քիչ առաջ պատահել է, քեզ անսխալ կպատմեմ, սկսելով երրորդ գիրքը, անցքերը Սուրբ Տրդատից հետո մինչև Արշակունյաց ցեղի դադարելը թագավորությունից, հասարակ լեզվով այս պատմություններն անելով, որպեսզի այնպես չերևա, թե մեկը փափագում է կարդալու պերճաբանությունից գրավվելով, այլ մեր պատմածների ճշմարտության կարոտելով՝ հաճախակի և անդադար կարդան մեր հայրենիքի պատմությունը:

Բ

ԱՅՆ ՄԱՍԻՆ, ԹԵ ԻՆՉ ԱՆՑՔԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԻՆ ՄԵԾՆ ՎՐԹԱՆԵՍԻՆ ԵՎ ԵՐԵՔ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՏՐԴԱՏԻ ՎԱԽՃԱՆՎԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

Տրդատի վախճանվելու ժամանակ Մեծն Վրթանեսը պատահմամբ գտնվում էր Սուրբ Հովհաննեսի վկայարանում, որ նրա հայրն էր շինել Տարոնում: Այստեղ այդ լեռան բնակիչները նախարարների թելադրությամբ դավ սարքեցին, կամենալով նրան սպանել: Բայց նրանք աներևույթ ձեռքով կապվեցին, ինչպես հնում այն Եղիսեի

152 Դիոդոր Սիկիլիացին հույն պատմագիր է, որ ապրել է Ա. դարում ն. Ք.: Նա գրել է ընդհանուր պատմություն 40 գրքից բաղկացած, որոնցից առաջին հինգ գրքերն ամփոփում են դիցարանական ժամանակները մինչև Տրոյայի կործանումը: Շարունակությունն ամփոփում է պատմական ժամանակները մինչև 60 թվականը ն. Ք. ժամանակագրական կարգով իրեն տարեգրություն: Նրա աղբյուրները հնագույն ժամանակի պատմական գրվածքներ են, որոնք կորած են այժմ, և որոնցից նա քաղվածքներ է անում: Նրա այս Պատմությունից, որի վրա աշխատել է 30 տարի, մեզ հասել է միայն առաջին մասը, 15 գիրք: Մյուս մասերից քաղվածքներ են մնացել ուրիշ հեղինակների մոտ:

Ժամանակ¹⁵³, կամ նոյն ինքն Քրիստոսի՝ մեր Աստծու ժամանակ հրեաները գետնին զարկվեցին, այնպէս որ Վրթանեալ առանց որևէ վնասի անցավ գնաց Եկեղյաց զավառի Թիլ ավանը, որտեղ գտնվում էր նրա Արիստակես եղբոր հանգստարանը, և սուզ էր անում Հայաստանի վրա, որ անիշխանության մեջ մնալով՝ նախարարական ցեղերը մեկը մյուսի դեմ ելան իրար կոտորելու, որով երեք տոհմեր՝ Բզնունականը, Մանավազյանը և Որդունին, ոչնչացան մեկը մյուսի ձեռքով:

Գ

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻԱՆ ՄԱՀԸ ԲԱՐԲԱՐՈՍՆԵՐԻ ԶԵՌՔՈՎ

Մեծ վճռականությամբ երանելի Տրդատը վրեժինդիր էր լինում հավատի և վարքի համար, մանավանդ նրանց հանդեպ, որոնք իր իշխանության հեռավոր տեղերումն էին ապրում: Ուստի նրա մոտ եկան հյուսիս - արևելյան կողմերի գործակալները, Փայտակարան կոչված հեռավոր քաղաքի վերակացուները և ասացին թագավորին. «Եթե կամենում եք այն կողմի մարդկանց ըստ այս հավատի ուղիղ կառավարել, ապա նրանց եպիսկոպոս ուղարկիր Սուրբ Գրիգորի սերնդից, որովհետև մեծ փափազով խնդրում են, և մենք հաստատ գիտենք, որ Գրիգորի հոչակաված անվան պատճառով կակնածեն նրա սերնդից և նրա հրամանի համաձայն կվարվեն»: Երանելի Տրդատը համաձայնելով՝ նրանց եպիսկոպոս է տալիս մանուկ Գրիգորիսին, Վրթանեսի երեց որդուն: Թեպէտ նրա անշափահասությանը նայելով, այս քանը կանոնի դեմ էր համարվում, քայց նկատելով նրա հոգու մեծությունը և հիշելով, որ Սողոմոնը տասներկու տարեկան հասակում թագավորեց իսրայելացիների վրա, մեծ վստահությամբ ուղարկեց մի ոմն Սանատրուկի հետ, որ իր Արշակունի ցեղից էր:

Նա գնալով՝ քարի օրինակ էր դառնում ըստ հայրենական առաքինությունների վարվելով, քայց կուտությամբ գերազանցելով հայրերից, իսկ պատժելու կողմից՝ թագավորին հավասարվելով: Իսկ երբ Տրդատի վախճանվելու լուրը հասավ, քարբարոսները նույն Սանատրուկի և ուրիշ մի քանի միշտ սուտ խոսող աղվանների դավերով, երանելի Գրիգորիսին սպանեցին Վատնյան դաշտում, Կասրիական կոչված ծովի մոտ, ձիերի ոտնատակ տալով: Նրա սարկավագները նրա մարմինը բերին Փոքր Սյունիք, թաղեցին Ամարաս ավանում: Իսկ Սանատրուկը թագ դնելով իր

153 Եղիսէ մարգարեի վերաբերմամբ Խորենացին նկատի ունի այն անցըք, որ երբ Եղիսէն զնում էր Ճանապարհով, մի խումբ մանր երեխաներ դուրս եկան և ծաղրելով կանչում էին նրան. «Ել, կնդակ, ել, կնդակ», (Եղիսէն Ճաղատ էր): Եղիսէն նրանց անիծեց և իսկույն անտառից դուրս եկան երկու արջ և երեխաներից քառասներկուսին կոտորեցին:

գլուխը՝ զրավեց Փայտակարան քաղաքը, և մտածում էր ամբողջ Հայաստանին տիրել օտար ազգերի օգնությամբ:

Դ

ԲԱԿՈՒՄ ԲԴԵՇԽԻ ԱՆԶԱՏՎԵԼԸ ՀԱՅՈՑ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԵՎ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ՝ ԽՈՍՐՈՎՔԻՆ ԹԱԳԱՎՈՐԵՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպես Աստվածաշնչի մեջ գտնում ենք ասված՝ Եբրայական ազգը դատավորներից հետո, անիշխանության անխաղաղ ժամանակ, չուներ թագավոր և ամեն մարդ վարում էր ըստ իր հաճույքի, նույն բանը կարելի էր տեսնել և մեր երկրում: Որովհետև երբ երանելի Տրդատը վախճանվեց, Բակուր մեծ իշխանը, որ կոչվում էր Աղձնիքի բղեշին, տեսնելով որ Սանատրուկը թագավորեց Փայտակարանում, նույնը կամեցավ և ինքն անել, սակայն չթագավորել, որովհետև Արշակունի չէր, այլ կամեցավ ինքնազլուխ լինել: Ուստի Հայոց միաբանությունից անջատվելով՝ ձեռքը մեկնեց Պարսից Որմիզդ թագավորին: Ապա հայոց նախարարները ուշրի և խելքի գալով՝ ժողովվեցին Մեծն Վրթանեսի մոտ և պատվավոր իշխաններից երկու անձ՝ Ծոփքի Մար իշխանին և Հաշտյանքի Գագ իշխանին, ուղարկեցին նախազահ քաղաքը գնալու Կոստանդիանոսի որդու՝ Կոստանդ կայսրի մոտ, նվերներով և թղթով, որ ուներ հետևյալ ձևը:

Ե

ՀԱՅՈՑ ԹՂԹԻ ՊԱՏՃԵՆԸ

«Վրթանես եպիսկոպոսապետը և նրա իշխանության տակ գտնվող եպիսկոպոսները և Մեծ Հայաստանի բոլոր նախարարները մեր տիրոջ՝ ինքնակալ Կոստանդ կայսրին ողջույն են մատուցանում:

Հիշիր քո հոր Կոստանդիանոսի ուխտն ու պայմանը մեր Տրդատ թագավորի հետ և մեր երկիրը մի թողնիր անաստված պարսիկներին, այլ օգնիր մեզ զորքով՝ Տրդատի որդուն՝ Խոսրովին թագավորեցնելու համար: Որովհետև Աստված ձեզ ոչ միայն

Եվրոպային տիրացրեց, այլև ամբողջ Միջերկրայքին և ձեր զորության ահը մինչև աշխարհի ծայրը տարածվեց: Եվ մենք խնդրում ենք, որ դուք ավելի և ավելի տիրանաք: Ողջ եղեք»:

Կոստանդն այս նկատի առնելով իր պալատի կառավարիչ Անտիոքոսին մեծ զորքով ուղարկեց, նաև ծիրանի զգեստ ու պսակ և թուղթ հետևյալ ձևով:

ԿՈՍՏԱՆԴՆԻ ԹՈՒՂԹԸ

«Ինքնակալ Ավգոստոս կայսրը քեզ՝ Մեծն Վրթանեսիդ և քո բոլոր աշխարհականներին ողջունում է:

Մեծ զորք ուղարկեցի օգնության և հրաման ձեզ վրա թագավորեցնելու Խոսրովին՝ ձեր Տրդատ թագավորի որդուն, որպեսզի բարեկարգության մեջ հաստատվեք և հավատարմությամբ մեզ հպատակվեք: Ողջ եղեք»:

Ω

ԱՆՏԻՈՔՈՍԻ ԳԱԼՈՒՍԸ ԵՎ ՆՐԱ ԳՈՐԾԵՐԸ

Անտիոքոսը եկավ, Խոսրովին թագավորեցրեց և չորս սպարապետներին հանձնեց գորքի վրա նույն իշխանությունը, որոնց նշանակել էր Տրդատն իր կենդանության ժամանակ՝ իր դայակ Արտավազդ Մանդակունու մահից հետո, որ միակ սպարապետն էր և բոլոր հայոց զորքերի զորավարը: Առաջին՝ Բագրատ ասպետը արևմտյան գնդի զորավար, երկրորդ՝ վրաց առաջնորդ և Գուգարացոց բղեշի Միհրանը՝ հյուսիսային զորքի սպարապետ, երրորդ՝ Ամատունյաց նահապետ Վահանը՝ արևելյան գնդի զորավար, չորրորդ՝ Մանաճիկը Ռշտունյաց նահապետը՝ հարավային զորքին սպարապետ: Եվ զորքը բաժանեց, տվեց յուրաքանչյուրին իր բաժինը: Մանաճիկին հարավային զորքով, կիլիկյան զորքն էլ նրանց հետ, ուղարկեց Ասորեստանի և Միջերկրայքի կողմերը, իսկ Ամատունյաց Վահան նահապետին արևելյան գնդով և նրանց հետ դադատացի զորքերը ուղարկեց Ասորպատականի կողմերը՝ պահպանելու երկիրը պարսից թագավորից:

Իսկ ինքը թողնելով Խոսրովին,- որովհետև մարմնով փոքր էր, թույլ ուկորներով և պատերազմական հասակ և հարմարություն չուներ, - առավ իր հետ Միհրանին և Բագրատին իրենց զորքերով, և բոլոր հունական զորքի հետ միասին դիմեց Սանատրուկի վրա: Իսկ նա, Փայտակարան քաղաքը պարսկական զորքերով լցնելով, շտապով գնում ապավինում է Շապուհ թագավորին Աղվանից նախարարների հետ միասին, որ նրանք չինազանդվեցին և խաղաղությամբ չնվաճեցին, իրամայում է պառակտվածների իշխանությունն ավարառությանը տկարացնել, իսկ ինքը հարկ ժողովելով գնում է կայսրի մոտ:

Է

ՄԱՆԱՃԻՀՐԻ ՀԱՆՑԱՆՔԸ ՄԵԾՆ ՀԱԿՈԲԻ ԴԵՄ ԵՎ ՆՐԱ ՄԱՀԸ

Մանաճիհրը հայոց հարավային գնդով և կիլիկյան զորքով Ասորեստանի կողմերը գնալով պատերազմեց Բակուր բղեշիսի դեմ և սպանեց նրան, իսկ նրա զորքերն ու նրան օգնության ուղարկված պարսիկներին հալածեց: Բակուրի որդուն, Հեշային ձերբակալելով՝ երկարե կապանքներով ուղարկում է Խոսրովին, իսկ նրա իշխանության գավառներն անխնա սրի է մատնում, ոչ միայն կրվողներին, այլև ուսմիկ գյուղացիներին, և շատ գերիներ է առնում Մծբինի կողմերից, որոնց թվում նաև Հակոբ Մեծն եպիսկոպոսի ութ սարկավագներին: Հակոբը նրանց հետևից գալով՝ հորդորում է Մանաճիհրին արձակել ուսմիկ գերիներին, քանի որ նրանք անմեղ են, բայց Մանաճիհրը չի համաձայնում, պատճառ բերելով թագավորին:

Հակոբը դիմում է թագավորին, սրա վրա Մանաճիհրն ավելի է չարանում, և գավառացիների թելադրությամբ նրա ութ սարկավագներին, որ կալանավորված էին, իրամայում է ծովը նետել: Երբ այս լսում է Մեծն Հակոբը, սաստիկ բարկացած վերադառնում է իր տեղը, ինչպես Սովոր Փարավոնի մոտից, բարձրանում է մի լեռ, որտեղից ամբողջ գավառն երևում էր, և անիծում է Մանաճիհրին և նրա գավառը: Եվ Աստծու դատաստանը շուտ վրա է հասնում, որովհետև Մանաճիհրը Հերովդեսի նման տեսակ – տեսակ ցավերից բռնվում է և մեռնում, իսկ գավառի պտղաբեր ջրարբի հողերը աղուտների են փոխվում, երկինքը նրանց վրա պղինձ է դառնում ըստ Սուրբ գրքի, ծովն էլ հակառակելով՝ բարձրանում ծածկում է արտերի սահմանները: Երբ այս բաները լսում են Մեծն Վրթանեսը և Խոսրով թագավորը, զայրանալով իրամայում են գերվածներին արձակել, և նույն մարդուն դիմել զղումով ու աղաչանքով, որ գուցե Աստծու բարկությունը դադարի: Եվ Մանաճիհրի որդին ու ժառանգը, Հակոբի այս

աշխարհից փոխվելուց հետո, գեղեցիկ ապաշխարությամբ, հորդ արտասունքներով ու հառաջանքներով նրա բարեխոսությամբ ստացավ գավառի բժշկությունը:

Ը

ՓՈՔՐ ԽՈՍՇՈՎԻ ԹԱԳԱՎՈՐԵԼԸ, ԱՐՔՈՒՆԻՔԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼԸ ԵՎ ԱՆՏԱՌ ՏՆԿԵԼԸ

Պարսից Որմիզդ թագավորի երկրորդ և Կոստանդի ինքնակալության ութերորդ տարում նրա օգնությամբ թագավորեց Խոսրովը, նա էլ հոր նման, ոչ մի քաջագործություն ցույց չտվեց, նա նույնիսկ հակառակություն ցույց չտվեց անջատված կողմերի վերաբերմամբ, մի անգամից հետո, որ հունական զորքերից կրեցին, այլ պարսից թագավորին իր կամքին թողնելով՝ նրա հետ խաղաղություն է կնքում, բավական համարելով տիրել մնացած սահմաններին, բոլորովին չհակվելով ազնիվ մտածումների: Որովհետև թեպետ նա մարմնով փոքր էր, բայց ոչ Ալեքսանդր Մակեդոնացու չափ, որ միայն երեք կանգուն հասակ ուներ, որ սակայն չէր խափանում նրա հոգու աշխատյժը: Իսկ սա անփոյթ լինելով քաջության ու բարի հիշատակների՝ զբաղված էր զբոսանքներով, թոշնորսությամբ և այլ որսերով, որի համար էլ նա անտառ տնկեց Ազատ գետի մոտ, որ մինչև այսօր էլ կոչվում է նրա անունով:

Նաև արքունիքը փոխադրում է անտառից վերև մի բլուրի վրա և շինում է արևից պատսպարված ապարանք, այս տեղը պարսկական լեզվով կոչվում է Դվին, որ նշանակում է բլուր: Որովհետև այդ ժամանակ Հրատն ուղեկցում էր Արեգակին և անմաքուր ջերմ օդը գարշելի հոտ էր բուրում, ուստի Արտաշատում բնակվողներն այս բանին չդիմանալով՝ կամավոր հանձն առան այս տեղափոխությունը:

Թ

ՄՐԱ ԺԱՄԱՆԱԿ ՀՅՈՒՍԽԱՅԻՆ ԱԶԳԵՐԻ ԱՐԴԱՎԱՆՔԸ ՄԵԶ ՎՐԱ, ԵՎ ՎԱՀԱՆ
ԱՄԱՏՈՒՆՈՒ ՔԱԶԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Մրա ժամանակ հյուսիսային Կովկասի բնակիչները միաբանելով, գիտնալով նրա թուլասրտությունն ու ծովությունը, մանավանդ հրապուրվելով Սանատրուկի թելադրությունից, պարսից Շապուհ թագավորի գաղտնի հրամանով արշավեցին ու հասան մեր երկրի կենտրոնական վայրերը մեծ բազմությամբ, մոտ երկու բյուր մարդով: Պատերազմով նրանց դեմ դուրս եկան հայոց արևելյան և արևմտյան զորքերն իրենց զորապետներով, այսինքն՝ Բագրատ ասպետով և Ամատունյաց Վահան նահապետով: Որովհետև մեր հարավային գնդերը Խոսրովի մոտ էին Ծոփաց աշխարհում, իսկ Միհրանին սպանել ու մեր հյուսիսային գունդը ջարդել ու փախցրել էին թշնամիները և այս կերպ հասել էին մինչև Վաղարշապատ ու պաշտել: Նրանց վրա հանկարծակի հարձակվեցին մեր արևելյան և արևմտյան զորքերը և ետ վանեցին դեպի Օշականի առապարը և թույլ շտվին, որ նրանք ցրիվ գալով նետաձգություն կատարեն ըստ իրենց սովորության, այլ քաջածի հեծյալները նրանց շտապ շտապ ու արագապես հետամուտ լինելով մղեցին քարքարոտ դժվար տեղերը, այնպես որ թշնամիներն ակամայից ստիպվեցին ճակատամարտ տալու:

Նրանց նիզակավորների զորագլուխն էր մի վիթխարի հսկա, սպառազինված և ամրող մարմինը ծածկված խիտ թաղիքով, այսպես նա արշավում էր զորքի մեջ: Հայոց քաջերն աչքերը դեպի նա պահելով՝ հարձակվում էին վրան, բայց չէին կարողանում վնասել, որովհետև երբ նիզակով խփում էին, թաղիքակիրը շրջվում էր: Այս ժամանակ քաջ Վահան Ամատունին դառնալով դեպի կաթողիկե եկեղեցին՝ ասաց. «Օգնիր ինձ, Աստված, դու որ Դավթի պարսաքարը դիացրիր խրոխստացող Գողիարի ճակատին, իմ նիզակս էլ ուղղիր այս հզորի աչքին»: Նրա խնդրանքը զուր շանցավ, ձիու գավակից խփելով՝ գետին գլորեց ահազին հսկային: Այս դիպվածն առիթ դարձավ թշնամիների փախուստին և հայոց զորքին զորացրեց հաղթանակ տանելու:

Այստեղից Ծոփաց աշխարհը դառնալիս՝ Բագրատն առանց նախանձի հաստատապես վկայում է թագավորին Վահանի քաջագործությունների և այս առաքինական դիպվածի մասին: Ուստի թագավորը նրան է պարզեցում ճակատամարտի տեղը, Օշականը, որտեղ Վահանն ինքնակամ դեմ ելավ ու մենամարտեց հսկա թշնամու հետ: Իսկ Միհրանի փոխարեն զորքի վրա նշանակում է Գարջույլ Մաղիսազին, Խորխոռունիների նահապետին:

Ժ

ԽՈՍՐՈՎԻ ՎԱԽՃԱՆՎԵԼԸ ԵՎ ՀԱՅՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԱՐՄԻԿՆԵՐԻ ՀԵՏ